

ב אם בא כשהתחילו הקהל ישתבח טוב שישמע ישתבח משה"י¹³ ואם בא סמוך לקריאת שמע ויכול להתחיל ויצר ולהגיע להתפלל י"ח עם הצבור יעשה כן¹⁴ אף ע"פ שלא יקרא קריאת שמע עם הצבור כי עיקר הקפידה היא שיתפלל י"ח עם הצבור¹⁵. וכל זה בדיעבור שעבר ושהה לבא לבית הכנסת אבל לכתחלה חייב כל אדם לזרוז את עצמו לבא לבית הכנסת בענין שלא יצטרך לדלג כלום כדי להתפלל הפלת י"ח עם הצבור?¹⁶

נג דין הראוי לירד לפני התיבה וכו' ל"ו סעיפים:

א עד ישתבח א"צ לש"ין שירד לפני התיבה כלל אבל כשמגיעים לישתבח יש לו להש"ין לעמוד לפני התיבה ולומר ישתבח¹⁷ ולא ימתין מליירד לפני התיבה עד הקדיש שלאחר ישתבח¹⁸ לפי שיש להסמיך הקדיש לישתבח ככל מה שאפשר ואסור להפסיק ביניהם כלל¹⁹ ולכן נהגו שהש"ין עומד ג"כ כשאומר ישתבח שלא להפסיק מושיבה לעמידה בין ישתבח לקדיש שלאחריו²⁰ שהוא צריך לומר אותו בעמידה מן הדין מפני שהוא דבר שבקדושה²¹ והוא הדין לברכו.

במה דברים אמורים בש"ין שאומר נוף הקדיש וברכו אבל הצבור שעונגן אחריו יש אמורים שאינם צריכים לעמוד כמו שיתבאר בסיומן (ג"ה) [ג"ו]²² ואעפ"כ נהגין לעמוד כשעת אמירת ישתבח²³ אפילו כשאומר אותו ביהוד²⁴:

ב אע"פ שאין צריך הש"ין לומר לפני התיבה אלא מישתבח ואילך מ"מ צריך שיקרא לעצמו תהלה קצת פסוקי דומרה וברוך שאמר לפניהם ואם לאו אינו יכול לומר ישתבח²⁵ שהרי היא ברכה אחרונה לפסוקי דומרה כמו שנתבאר בסיומן ג"א²⁶ ולכן צריך למחות רביבים שמגיעים כשהם בדרך ואין עת להאריך שמתחילין מישתבח ומברכין ברכה לבטלה²⁷ אלא יאמרו ברוך שאמר וקצת פסוקי דומרה על דרך שנתבאר בס"י ג"ב²⁸ או יתחילו מוצר אור²⁹:

ג מי שלא היה לו מלית עד שהגיע לישתבח לא יכרך על עמידת ציצית³⁰ בין פסוקי דומרה לישתבח³¹ ואין צריך לומר באמצע פסוקי דומרה³² מפני שאסור להפסיק מברוך

מש"ע שם ס"א. וסוף ס"י קמ"ו. ס"י זה בשע"ר לא הגיע לדיני וראה מוש"ע רמ"א שם ס"ד.

1 סעף ה.

2 רמ"א ס"י נ"א. ס"י. אלה רבה ס"ק א.

3 רמ"א ס"ק א.

4 מהר"י ק' ה"כ. מהר"י אבהו. הובא בב"י. אירוח ח"ט שם בשם ר' משה ר' אבהו. ש"ע ס"ב ונ"א ס"ק ב.

5 סעף א וש"נ.

6 א"ר זוטא ס"ק א בשם נחל צבי (עפרת צבי סק"א).

7 סעף א.

8 כדע"ל שם לענין נצא צבור שהתחילו ויצא.

9 דלעיל רס"ז ח.

10 ש"ע ס"ג. מ"א ס"ק ג. ולענין תפילין ע"י קצוה"ש ס"י יח ס"ג. ואם הגיעו לדין בברכות ק"ש ע"י לקמן ס"י ס"ז.

11 ואם הגיעו לדין בין ק"ש לתפלה ע"י ס"א. ע"י כדי השלון ס"י יח סק"ג.

12 משה משה ח"א ס"י ס"א. סוף ס"י. באר הטוב ס"י ג' ס"ק ב.

13 הגהת יש נחנין אודות התפלה אות א. הובא במ"א שם.

14 ע"י לעיל ס"א.

15 סוף המנהיג משיח לר"י קארו פרשת בדר הובא בבאר הטוב ס"ק א.

סיומן נג

א כל בו ס"י כו אירחות ח"ט הלכות מאה ברבות ס"י לו בשם רב עמוד נאון בסדרו. הגהת סמ"ק ס"י מ. סוף ושו"ע ס"א.

ב לבוש ס"ב. ב"ח. ס"ז ס"ק א.

ג דגרות מייסוגיות הלכות תפלה פ"ו אות ע. רמ"א ס"ג לפירושו (ברכ"י משה סק"א) בכל בו ס"י ה. לבוש שם.

ד ב"ח. וראה כל בו ס"י כו. ע"י ריש ס"י קמ"א. ס"י זה בשע"ר לא הגיע לדין וראה

הלכות ברכות השחר נג קפה

שאמר עד סוף ישתבח אפילו לצורך מצוה כמו שנתבאר בסימן נ"א¹ אלא יברך בין ישתבח ליצור שאו מותר להפסיק לצורך מצוה כמו שיתבאר בסימן נ"ד².

במה דברים אמורים ביחוד אבל ש"י³ שלא הביאו לו מלית עד ישתבח יתעמף⁴ ויברך⁵ קודם שיתחיל ישתבח כדי שיאמר הקדיש מיד אחר ישתבח ולא יפסיק אלא א"כ הביאו לו אחר ישתבח כמו שיתבאר בסי' נ"ד⁶.

וכן אם אין מנין בבית הכנסת ימתין הש"י עם ישתבח⁷ וישתוק ולא ידבר כלום עד שיבא מנין ויאמר ישתבח וקדיש ויכול להמתין ולהשתות אפילו חצי שעה⁸ שהוא שיעור כדי לגמור את כל פסוקי דומרה מברוך שאמר עד סוף ישתבח⁹ ואף על פי כן אין צריך לחזור לראש הואיל ושהה ברצונו שלא מחמת אונס כמו שיתבאר בסי' ס"ה¹⁰ ובריעבד אפילו שהה מחמת אונס¹¹ כגון שלא היה המקום נקי וכיוצא בזה¹² בענין שבקריאת שמע כיוצא בזה יש שמצריכים לחזור לראש¹³ כמו שיתבאר שם מ"מ בפסוקי דומרה שהם מדברים ספרים¹⁴ יש לסמוך על דברי המקולקן שם¹⁵:

ך ש"י צריך שיהיה הגון¹⁶ שנאמר¹⁷ נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה ואמרו חכמים¹⁸ זה ש"י שאינו הגון ויורד לפני התיבה.

ואיזהו הגון¹⁹ שיהיה ריקן מעברות²⁰ ושיהיה פרקו נאה²¹ דהיינו שלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו ושהיה עניו ומרוצה לעם כדי שישכימו לתפלתו ויש לו נעימה וקול ערב שמושך אל לב²² ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים כדי שיהיו הפסוקים של תפלה סדורים בפיו²³:

ה, אם אין מוצאין מי שיהיו בו כל המדות הללו יבחרו הטוב שבצבור בחכמה ומעשים טובים²⁴ ואם היה כאן עם הארץ זקן וקולו נעים והעם הפצים בו וכן ר"ג שנה המבין מה שהוא אומר ואין קולו נעים הוא קודם לעם הארץ הזקן כי יודע מה מתפלל²⁵:

ז מי שעבר עבירה בשוגג²⁶ אפילו הרג נפש בשגגה וחזר בתשובה מותר להיות ש"י מפני שלא נקרא אין פרקו נאה²⁷ אלא מי שמועד לעשות דברים שאינם מהוגנים אבל מי שבאה לידו שגגת מעשה ומתחרט הרי זה צדיק גמור לכל התורה כולה אבל אם עשה

יז סעף ה.
יח סעף ג.
יט מ"א ס"ג לפי (ברכתי משה סק"א) בכל בו ס' ה.
כ לבוש ס"ג.
כא דרכי משה שם.
כב סעף ג.
כג מהרי"ל הל' תפלה אות ג. רמ"א שם. מ"א ס"ק ה.
כד מהרי"ל שם. שו"ת מהר"ם מו"נ סי' ח. מ"א שם.
כה עיי' מ"א לקמן ריש סי' סה.
כו סעף א וש"ג.
כז מ"א ס"ק ה.
כח עיי' מ"א ס' סה ס"ק ב.
כט תוספות ברכות כב, ב ד"ה אלא. רמ"ש ברכות פ"ג סי' כג.
ל דרכי משה מ"א סי' תכב ס"ק ב. וראה גם לקמן סי' קפה ס"ה.
לא רי"ף ברכות שם. דמבי"ט הל' ק"ש פ"ב ה"ב.

לא מור ושע"י ס"ה.
לב ירימה יב, ה. וראה לבוש ס"ה. וראה גם לקמן ס"ה.
לג רב תענית דף טז, ב.
לד טור ושע"י שם ומוסר שם מ"א ונמרא שם (בריתא שם מ, מנ"א. ופרש"י שם. ונמרא מן, רע"ב. ופרש"י שם). לבוש ס"ה.
לה כהלקטן בהמשך הסימן.
לו ראה לקמן ס"ה.
לז ראה לקמן ס"ג וס"ה.
לח רש"י שם ד"ה ורגיל. לבוש שם. ועיי' בדי השלחן סי' ז' סק"א.
לט טור ושע"י ס"ה.
מ מחדשין סוף פרק קמא החילין רמז תקנ"ג ואור ידוע ח"א סי' קמו בשם רב ידוראי גאון וספר המקצועות. רמ"א ס"ה. וראה לקמן ס"ה. סי' קא ס"ה.
מא אור זרוע ח"א סי' קוב. רמ"א ס"ה ונמ"א ס"ק ה.
מב ראה לעיל ס"ה.

הלכות ברכות השחר נג

במודר¹⁰¹ (פעמים רבות¹⁰²) אע"פ שאח"כ עשה תשובה גמורה¹⁰³ אין ממנין אותו ש"ץ שהרי מ"מ יצא עליו שם רע קודם התשובה ולא היה פרקו נאה וז"מ אם עבר עבודה באונס אפילו המיר באונס ושכ יכול להיות ש"ץ קבוע¹⁰⁴.

וכל זה למנתו ש"ץ לכתחלה אבל אין מעבירין אותו מפני שם רע שיצא עליו בילדותו¹⁰⁵ או אפילו יצא עליו מקרוב וידוע ואם יוצא עליו שם רע עתה והוא קל שאינו פוסק (ואין לו אויבים המוציאים קול¹⁰⁶) אפילו יהיר יכול למחות להעבירו¹⁰⁷.

וש"ץ שיצא פעמים רבות מריפה מתחת ידו מסלקין אותו מש"ץ¹⁰⁸ ואין מחזירין אותו אפילו אחר שיעשה תשובה המכשרתו¹⁰⁹ להיות שוחט ובורק ככתחלה¹¹⁰ כיון שכבר יצא עליו שם רע פעם אחת וסלקתו שוב אין ממנין אותו לכתחלה:

ז ראינו לש"ץ שיכנס לבית הכנסת ראשון ויצא אחרון¹¹¹ וטוב להזור אחר ש"ץ בן צדיק¹¹² כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק כו'¹¹³ ויש אומרים¹¹⁴ שצדיק בן רשע תפלתו על הצבור יותר נשמעת מתפלת בן צדיק לפי שמתוך שאין לו זכות אבות הוא שפל רוח בתפלתו שאין בוטח בתפלתו על מעשה אבותיו כמו בן צדיק כי אם על חסדו של הקדוש ברוך הוא¹¹⁵ (ולענין מעשה הכל לפי ענין שפלות רוח של זה וצדקת אבותיו של זה):

ח אין מומין פוסלין אלא בכהנים אבל לא בש"ץ¹¹⁶ ואעפ"כ יש לזהר¹¹⁷ במומין הגלויים¹¹⁸ משום הקריבהו נא לפחתך הירצך וגו'¹¹⁹:

ט אין ממנין אלא מי שנתמלא זקנו¹²⁰ מפני כבוד הצבור¹²¹ ואפילו הצבור מוחלין על כבודם אסור¹²² כמה הברים אמורים בש"ץ קבוע אבל באקראי יכול לירד לפני התיבה¹²³ משהביא ב' שערות¹²⁴ ובלבד שלא יתמנה מפי הציבור או מפי ש"ץ הממנה אותו להקל מעליו להתפלל בערו לעתים¹²⁵ שהיה ג"כ קבועות לאתם העתים אבל אם מנורו הצבור או הש"ץ שיהיה הוא מוכן להתפלל לפעמים כשלא יהיה ש"ץ בבית הכנסת אין זה נקרא קבועות כיון שאפשר שלא יבא לידי כך ולא אסרו אלא לעתים ידועים שלאותו עת הוא קבוע בודאי¹²⁶.

מג ד"ה"א שם.
מד ד"ה"א שם.
מה ולענין נשיאת כפים ע"י לקמן סי' קכב ס"ג ופנ"א ועי' תהלה לדר סק"ו.
מו ד"ה"א שם. וראה ש"ת תורת אבות סי' קנז בשם הרא"ם סי' פה. ועי' שו"ע סי' קכב פ"ו ולקמן סי' קכב פ"א.
 ועי' הקרי הלבנות ח"ו י, א. ח"כ לע, ב.
מז ראב"ח ח"ב מ"ב עמקום סי' מב. ד"ה ס"ק ז.
מח יבמות כה, א. ועי' מ"ב עמקום שם.
מט עי' לקמן ספ"ג. לעיל ס"ד שלא היה בעל עבודה נ משפט צדק ח"ב סי' עה. ד"ה ס"ק ה.
נ ראה לקמן ד"ל שדו"ח סי' ב ס"ב וק"א ס"ק ה.
נב כ"ט מדרש"ז שם וד"ה"ט חלק א"ח סי' לג וחלק י"ד סי' קי שבמ"א ס"ק ז ועי' תהלה לדר סק"ו בסופו.
 עי' לקמן ספ"א.
נג ש"ת ד"ט מ"ז סי' פא. ד"ה"א שם. ועי' לקמן סי' צ ספ"ו.
נד בי"ח ומהם משה ח"א סי' ס בשם מדרש"ל (בתורתו למהר"ש ויש"ש חולין פ"א סי' מח). ד"ה ס"ק ה.
נה יבמות כה, א.
נו ט"ז ס"ק ג. נטה וטה שם בשם תשובת מדרש"ל סי' כ אל"י וז"א ס"ק א.

זו ראה לקמן צח, ה.
נח מהר"ם (ש"ת דפוס קרימנה סי' רנב), הובא בב"ח. ויש"ל ב"ם של שלמה פרק קמא החולין סי' נט, הובא בב"א שם. ועי' לקמן סי' קכב ספ"ד.
נט ד"ה"א שם (ואין איסור גמור כמבואר מש"ע ס"ד ולקמן ס"ח). וראה גם ש"ת הוות יאר סי' קעו. פרישה ס"ק יב.
ס הלכה ברורה ס"ק ב. ולענין מונא ראה לקמן ס"ח
סא מלאכי א, ה. וראה גם לקמן סי' ערב ס"א. ועי' הקרי הלבנות ח"ו י, ב.
סב ברייתא חולין כד, ב. מור וש"ע סי' לו. וראה גם לקמן סי' קכב ספ"ג.
סג רנב"ם ד"ל תפלה פ"ה ד"ה. רשב"א חולין שם. ש"ע שם. וראה גם לקמן פ"ב סי' ט"ז.
סד בי"ח. ט"ז ס"ק ב. ד"ה ס"ק ב.
סה תוס' חולין שם ד"ה נתמלא. מגילה כה, א ד"ה ואינו רשב"א מגילה וחולין שם. רא"ש מגילה שם סי' מו ובתשובתו כלל ד י"ז וס' ב. רב נטילה וחולין שם. ספ"ד דמהר"ם. מור וש"ע שם.
סו עי' לקמן סי' נה ס"ג.
סז ש"ת הרא"ש שם סי' ג. מור וש"ע שם.
סח ט"ז סק"ד.

ובל זה בכל השנה אבל בתענית צריך להיות זקן ממש ש"ץ לתחלה⁸⁰ כמו שיתבאר בס' תקע"ט⁸¹ או המופלג שבצבור⁸² והוא הדין בראש השנה ויום כפור טוב שיהיה אדם מופלג ש"ץ אם אפשר⁸³:

י אם אין שם מי שירדע להיות ש"ץ כי אם בן י"ג שנה ויום א' מוטב שיהיה הוא ש"ץ אף על פי שאין לו זקן משיתבטלו מלשמוע קדושה וקריש⁸⁴:

יא מי שאינו בעל זקן כל שניכר בו שהגיע לכלל שנים שראוי להתמלאות זקנו ה"ו כאלו נתמלא זקנו⁸⁵ לפיכך בן כ"י שנה אע"פ שאין לו זקן ממנין אותו וכן אם היה לו זקן אפילו מעט הרי זה כנתמלא זקנו⁸⁶ אם הוא מבן י"ח שנה ומעלה⁸⁷:

יב סרים יש אומרים שמותר למנותו אם הוא בן עשרים⁸⁸ שאז נעשה גדול והוא שנראו בו סימני סרים⁸⁹ ואם לא נראה בו אינו נקרא גדול עד שיעברו רוב שנותיו כמו שיתבאר באה"ע סימן קע"ב⁹⁰ ויש מי שאומר⁹¹ שאף על פי כן אין זה כבוד הצבור למנות סרים⁹²:

יג יש ללמד זכות על מקומות שנוהגין שהקטנים יורדים לפני התיבה להתפלל ערבית כמוצאי שבתות⁹³ לפי שאין מוציאים את הרבים ידי חובתן⁹⁴ שהרי אינם מחזירין את התפלה רק שאומרים ברכו וקריש⁹⁵ ובמקומות שלא נהגו כן אין לקמן לעבור לפני התיבה אפילו בתפלת ערבית⁹⁶ (משום ברכו שבה⁹⁷ והוא הדין שלא יפרוס על שמעו⁹⁸ למי שלא שמע ברכו בשחרית⁹⁹ ואין ברכו של תפלת שחרית וערבית דומה לברכו של קריאת התורה שקמן יכול לאמרה¹⁰⁰ לפי שאינה חובה כל כך אלא על העולה לקרות בתורה¹⁰¹ אבל אלו הן חובה על כל צבור לשמען שחרית וערבית¹⁰²) זקמן שאינו חיוב אינו מוציאים ידי חובתן¹⁰³.

ואפילו מי שמגיע לכלל י"ג שנה ביום השבת אין לו להתפלל ערבית של שבת¹⁰⁴ במקומות שנוהגין להתפלל של שבת בערב שבת מבעוד יום משום תוספת שבת¹⁰⁵ שהרי עדיין לא נשלמו לו י"ג שנה עד ליל שבת שתוספת שבת אינה מועיל לענין שנות ימי הנער¹⁰⁶ אבל אם מתפלל בלילה ערבית מותר לירד לפני התיבה¹⁰⁷.

ט מ"א ס"ק מ.	מג ב"י. מ"א ס"ק ב.
ע ס"ה זה שבע"ל לא הגיע לירגע וע"י מושל"ע שם ס"א.	מד ע"י תהלה לרודי ס"ה נד סק"א.
עא אור זרוע ה"א ס"ה קפו. הובא בדרכי משה סק"ג.	מה רמ"א שם.
עב אור זרוע ורדכי משה שם.	מו הריגו למנות שאין אומרים קריש קרם ברכו בערבית, כדלקמן ס"ה נד מ"ד. וראה פרי חדש רס"ז ס"ב.
עג רב וטונואי גאון בתשובה ס"ה יד. סדר רב ענטרם. השב"א הלוח כד, ב. ש"ע ס"ג. וע"י לעיל ס"ה.	מז משנה מגילה כד, א. תשל רח"ט ס"ה פ"ג. אג"י זוטא ס"ה ט"ס ס"ק א. וע"י לקמן ס"ה ס"ב מ"א"ב.
עד כ"י וטונוי ס"ה ממסכת סופרים פרק ד הל"ג. וראה גם לקמן ס"ה קכ"ב סמ"ג.	מח ע"י תוס' מגילה כד, א ד"ה אב"ל כ"ו.
עה וימוקי יוסף מגילה כד, א ד"ה נתמלא בשם הגאונים. רמ"א שם.	מט כדלקמן ס"ה רפ"ב ס"ה ושל"ג. וע"י שול"ת צ"ג הא"ח ס"ה לה ס"ה ח"י צ"ג ע"י, א"ב.
עו רמ"א שם ממסכת סופרים שם.	צ כדלקמן ס"ה קכ"ב ס"ה ושל"ג.
עז מסכת סופרים שם. ש"ע ס"ג. וראה לקמן ס"ה נה ס"ו ושל"ג.	צא ראה לקמן ס"ה נה סוף ס"א.
עח ח"א ס"ק יא.	צב משנה ר"ה כ"ה, א. וראה לבוש ס"ה לקמן ס"ה קפו ס"ב"ג. הע"ב תת"ע ע' 49.
עט ראה במוש"ע שם ס"ו.	צג מהרי"ד הלכות תפלה אות ח. רמ"א ס"ה. מ"א ס"ק ג.
פ רש"י ב"ב של שלמה פרק קמא רחל"ן ס"ה מה הובא במ"א שם. וראה לבוש ס"ב.	צד כדלקמן ס"ה רפ"ב ס"ב.
פא ראה גם לעיל ס"ה ושל"ג.	צה מהרי"ל שם. ע"י לקמן ס"ה רפ"ב ס"ה תע"ב ס"ב.
פב שו"ע ס"ה.	צו כ"ה. מ"א שם. מ"ו ס"ק ו.

ומה שאמרנו י"ג שנה ויום א' לא שצריך יום א' יותר על י"ג שנה¹⁰³ אלא לומר שצריך י"ג שנה שלימות מיום אל יום ולא שיום א' בשנת י"ג נחשב שנה אבל מיד שהגיע החילת כניסת היום שנולד בו וכלו בו י"ג שנה שלימות הרי מקצת כניסת היום זה נחשב כיום שלם והרי הוא בן י"ג יום א'¹⁰⁴ וא"צ י"ג שנה מעת לעת ואם צריך לברוק אם הביא ב' שערות יתבאר בסימן נ"ה¹⁰⁵:

יד ש"ן שמארך בתפלתו כדי שישמעו קולו הערב¹⁰⁶ אם הוא מחמת ששמח בלבו על שנתן הוראה להקב"ה בנעימה הטבא עליו ברכה והוא שיתפלל בכבוד ראש¹⁰⁷ ועומד באימה ויראה¹⁰⁸ אבל אם מכון להשמיע קולו ושמח בקולו ה"ז מוגנה ועליו נאמר¹⁰⁹ נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה ומ"מ כל שמארך בתפלתו לא טוב הוא עושה מפני מורח הצבור¹¹⁰:

מז מי שיש לו קול נעים ירנן להקדוש ברוך הוא ולא שאר רננות¹¹¹.

ואם רק יקנה ואחר כך יתפלל¹¹²:

מז אין ממנין לעני שפה שאינו יודעין לחתך האותיות¹¹³ כגון אלו שקורין לאלפי"ן עייני"ן ולעייני"ן אלפי"ן¹¹⁴ וה"ה למו שקורא להתי"ן ההי"ן¹¹⁵ ואם כולם מדברים כך מותר להיות שם ש"ן¹¹⁶ ואין צריך להביא להם ש"ן ממקום אחר:

יז פוחה והוא מי שבגדו קרוע וזרועותיו מגולין לא ירד לפני התיבה¹¹⁷ מפני כבוד הצבור¹¹⁸ וראוי לש"ן שיהיה לו בגדים ארוכים שלא יראו רגליו¹¹⁹ (אם הולך בלא אנפלאות¹²⁰):

יח סומא יורד לפני התיבה¹²¹ מפני שחייב בכל המצוות¹²² ויכול להוציא את הרבים ידי חובתן¹²³ ואם יכול לעלות ולקרוא בתורה יתבאר בסימן קמ"א¹²⁴:

יט ש"צ קבוע יורד לפני התיבה מעצמו ולא ימתין עד שיאמר לו¹²⁵ לפי שנראה שאינו סומך על דיבור הצבור שמנוחו לכך¹²⁶ אבל מי שאינו ש"צ קבוע צריך לסרב מעט

קי דב"ז ה"א מ' שצד. כנסת הגדולה. מ"א מ"ק מז.
קיב דב"ז שם. וזהו ד"ס ח"ב אה"ע ס' מז. הכוא כבד"ג ובמ"א שם.
קיג חשנה מגילה כ"ה, א דפ"י רבינו הגאון (נתקם בערוך ערך פוחה) הרי"ף ותוס' שם ר"ה פוחה. ש"ע ס"ג.
קיז לבוש ס"ג.
קיח מהר"ם מינץ ס' פא. מ"א ס' ק. דפ"י רש"י שם בתשנה ר"ה פוחה.
קטו במקום שפתינו לול"ך בלא אנפלאות (ע' לעיל ס' ב מדר"ב מ"ב ותי"ג), שאו מותר להתפלל כן כשאנו ש"ן, כדלקמן ס' צא ס"ה.
קטז חשנה מגילה שם. רש"ם פ"ח מהל' תפלה ה"ב. מור וש"ע ס"ד. ספר המקצועות בשם רב יהודאי גאון (מבוא באור ורוע ה"א ס' קפז). שבלי הללקס ס' י בשם תשובת הגאונים. מרר רב עפרים גאון.
קצו תשובת הרא"ש כלל ד' ס' כא. מ"א מ"ק מז. כדלקמן ס' תען מ"ב. ס' הקפס' ס"ה. וע"י גם לעיל ס' יח ס"א לקמן ס' פט ס"ג. ס' רמב"ם. ס' הרצ"ם ס"ט.
קיח אור ורוע ה"א ס' קפז. לבוש ס"ה. ב"ח.
קיט ס' זה כשעוד לא הגיע לידנו. וראה פ"י שם ס' ק.
קכ טור ב"י ושו"ע ס"ב.
קכא ב"י. לבוש ס"ט.

צז דה"ה. ב. לעיל ס' ס ס"ב. ס' לו. ס"ג. לעיל ס"ה.
לקמן ס' דה. ס' וי"ב. ס' קצט ס"ט.
צח ב"ח בסוף הסימן ובתשובות ס' קמה. מ"א שם (ע"י במשנה הפ"ח דנדרים ס', א דקתני מיום ליום דלא שריד גבי יום ולא קתני מעת לעת משום דלא שריד גבי חדש שנה שבגו בו וכן משמע בהדיא בפירוש הרמב"ם שם אבל בפרו' ושו"ע י"ד ס' רכ ס"ג. ס' וס"י איתא מעת לעת ומשמע שם דדוקא הוא ע"ש בשי"ך סק"א. וסק"ד וצ"ע. וראה גם תנ"י דה"ה מז, ב. ר"ה כולן.
צט ראה גם לקמן ס' תרמ"ו ס"ה.
ק סע"ף ו.
קא שירת דשבי' ה"א ס' רמ"ו. ש"ע ס"א. לבוש ס"א. וע"י לקמן ס' קא ס"ג. ס' רפא ס"ד.
קב כדלקמן ס' צג ס"ב.
קג כדלקמן ס' ס"ד.
קד רמ"ו. ב. ה. ראה גם לעיל ס"ה.
קה ולענין תפלה בשבת וי"ט ראה לקמן רפא ס"ג. ס' הקפס' ס"ה. ס' הקפ"ד ס"ז. ס' תר"כ ס"א.
קו ספר חסידים ס' ר"א. ד"א ס' י"ד.
קי ס' חסידים ומ"א שם. ע"י לקמן ס' צג ס"ט.
קז טור וש"ע ולבוש ס"ב. וע"י לקמן ס' קבח ס"ה.
קט ברייתא מגילה כ"ד, ב.

הלכות ברכות השחר נג קפמ

קודם שיורד לפני התיבה ^{קכב} ולא יסרב יותר מראי אלא פעם ראשונה מסרב ומאמין לגמרי כלומר אינו כראי לכך ^{קכג} וכשיאמרו לו פעם שנית מוכן עצמו כמו שרוצה לעמוד ובפעם שליש יעמוד ואם האומר לו שירד הוא אדם גדול אינו מסרב לו כלל ^{קכד} שאין מסרבין לגדול ^{קכה} אלא בדבר שיש בו נסות ושררה ^{קכו} כמו שיתבאר בס"י ק"ע ^{קכז}:

ב אם מעה השי"ת ^{קכח} וצריכין להעמיד אחר תחתיו ^{קכט} אותו שמעמידין תחתיו לא יסרב כלל מפני שגנאי הוא שתהא התפלה מופסקת כל כך ^{קל}:

בא האומר אינו עובר לפני התיבה מפני שבגדי צבועים או מפני הסנדל שברגליו ^{קלא} לא ירד באותו התפלה כלל ^{קלב} לא בצבועים ולא בלבנים ולא בסנדל ולא יהך ^{קלג} מפני שדרך האפקורסין להקפיד בכך וחוששין שמא אפקורסות נורקה בו ^{קלד} ואע"פ שנתן טעם לדבריו ומראה פנים שלכבוד המקום עושה כן ודרך ענוה הוא אוהו ללוש לבנים ^{קלה} מ"מ כיון שהצבור מבקשים ממנו להתפלל להם כך אין ראוי לו להיות סרבן מפני דברים אלו אם לא שאפקורסות נורקה בו:

בב יש מונעים גר מלהיות ש"צ ^{קלז} מפני שאינו יכול לומר אלהי אבותינו ונדרחו דבריהם ^{קלח} שאף הגרים יכולים לומר אלהי אבותינו שנאמר ^{קלט} כי אב המון גוים נתתך כלומר מכאן ואילך אתה אב לכל הגוים שיתגייירו:

בג אפילו יודד יכול לעבב ולומר אינו רוצה שפלוני יהיה ש"צ ^{קלז} אם לא שהסכים עליו מתחלה ורבים יכולים לחזור בהם אפילו אחר שהסכימו ^{קמ} וגם בכל המנויים יכול יחיד לעבב ^{קמא} ואפילו במרבין תורה ^{קמב} והוא שרוצה לקבל ש"צ או רב אחר ^{קמג} ויש אחר לשבור ברמיו של זה ^{קמד} שרוב הצבור חפצים בו וכל מי שהעבירוהו ועמד כך ימים בהסכמת הקהל ואח"כ רוצים לחזור ולמנותו הרי זו כתחלת קבלה ^{קמה} ואפילו יחיד יכול לעבב והוא הדין אם מנהו תחלה לזמן ואח"כ נשלם הזמן ^{קמו}.

ואין היחיד יכול לעבב בכל מקום אלא כשיש לו טעם הגון וצויע מעמו לפני טובי העיר ^{קמז} ואם יראו שדבריו נבונים שראוי לו לעבב מטעם זה יחושו לדבריו ולא ימנעוהו ואם הוא

קכב ברייתא בברכות דף א. מור וש"ע סמ"ו.	קכז רבנו יואל בנתיבי שם. ר"י בתוס' שם. רמב"ן ב"ב שם. תשב"א שם. ר"ן שם. מירושלמי שם ה"ה. ש"ע לבוש ומ"ז שם ומ"א ס"ק יב. ע"י רמב"ם פ"ד מהל' כבודים ה"ג.
קכג חרושי הרא"ה שם. ש"ע שם.	קכח בראשית י, ה. וראה לקמן סי' קפז ס"א. סי' קפג ס"ד.
קכד בבא מציעא פ"ג א. לבוש סמ"ו. מ"א ס"ק יז.	קכט רבינו שוסחת כאור זרוע ה"א סי' קד ונתירק' שורש ל ענף ד. ש"ע ס"ל. וראה גם לעיל ס"ו.
קכה תוס' פסחים פ"ג ב. ד"ה אין. מ"א שם.	קמ כנסת הגדולה. מ"א ס"ק בא.
קכו סי' זה בשע"ר לא הגיע לדעתו. וראה מ"א שם ס"ק י.	קמא שו"ת ר' בעזאל אשכנזי סי' מה. הובא בנסת הגדולה. מ"א ס"ק ב.
קכז סי' קל.	קמב שו"ת רש"ד"ם ח"א"ה סי' לו. כנסת הגדולה. מ"א שם.
קכח תוס'ה בברכות שם. מור וש"ע ס"ו.	קמג מ"א שם.
קכט כהקדמן סי' קכו ס"ב.	קמד הו"ד ב"ב של שלמה פרק קמא הדין. מ"א שם.
קל ושי"ש שם ד"ה ולא. וראה לבוש ס"ו.	קמה ראב"ח ח"ב מ"ב עמקום סי' מב. רש"ד"ם ח"א"ה סי' לג וחידו' סי' קג. כנסת הגדולה. מ"א ס"ק ז.
קלא תוס'ה מגילה דף ב. מור וש"ע ס"ה.	קמו ס"ז ס"ק י.
קלב רמב"ם הלכות תפלה פ"י ה"ה. מור וש"ע ס"ה.	קמז תהר"י בפסקיו סי' ס בשם מהר"ח אור זרוע. רמ"א ס"ל. לבוש ס"ל ומ"ז ס"ק ט. וראה אור זרוע ה"א סי' קל.
קלג ס"ז ס"ק ה.	
קלד גמרא שם. ש"ע שם.	
קלה הרב רבינו יהונתן מגילה שם. הובא בב"י. ה"א ס"ה ומ"א ס"ק יד.	
קלז ר"ח בתוס' ב"ב פ"ג א. ר"ה למעוטי ומדכי פרק קמא רמג"ה דבר רבינו יהונתן ומשנה פרק קמא דבבב"ב משנה ד. ש"ע לבוש ס"ל ומ"ז ס"ק ט. וראה אור זרוע ה"א סי' קל.	

ואיך.

שונא להש"ן יכול למחות שלא ימנעו לש"צ^{קס} אבל אם כבר הסכימו עליו ואח"כ נעשה שונאו אינו יכול למחות אלא הש"ן מהוייב לומר בפיו שיסיר הקנאה מלבו ויזיזנו בתפלתו.

וכל זה בימים הראשונים שהיו הכל מתכוונים לשם שמים^{קס} אבל עכשיו אם היו הוששן לדברי יחיד לעולם לא היו יכולין להשוות למנות שום מינוי כי כל אחד היה ממיל מום בקדשים וזה מוחה בשל זה וזה מוחה בשל זה לפיכך נוחגן לילך אחר רוב דיעות של פורעי שבר הש"ן אפילו יש פסולי קורבה ביניהם^{קע} ויש מקומות ממנו י"א או י"ג אנשים על זה והכל שלא ידכו מחלוקת ואין משגחין על המיעוטים:

כד ש"צ צריך להיות אהוב לקהל^{קסא} שאל"כ כשקורא התוכחה סכנה היא למי שאינו אוהבו ואם הוא שונאו לא יעלה^{קעב}:

כה ידאו שלא יהיה ש"ן מפש שיוכל להתעסק בצרכי צבור כראוי^{קעג} ואין הש"ן צריך להצניף לצבור כמילי דרשמיא וצריך להוכיחן^{קעד}:

כו אם אחד אבל על אביו^{קעז} ורוצה להתפלל כדרך האבלים^{קעז} ואחר רוצה להתפלל בשביל אחר מו שירצה הקהל שיתפלל הוא יתפלל שקדיש בלבד הוא יכול לומר בשביל אביו שלא מדעת הקהל אבל לא יוכל להיות שליח הקהל להתפלל על כרחם^{קעז} ולכן אע"פ שנוהגין שהמוהל דוחה האבל מלהתפלל^{קעז} מ"מ אם הקהל רוצים שיתפלל האבל וזה האבל^{קעז} ויום שמת בו אביו ואמו שקורין יאר ציי"ט קודם למודל אם אין הקהל מקפידים בכך:

כז אין למנות ש"צ על פי השר אע"פ שרוב הצבור הפצים בו^{קעז} כי הלילה לקבל עבודת בוראנו ע"י הנכרים^{קסא} כי לא כצורינו וגו'^{קעז}:

כח ש"ן יותר ראוי להיות בשכר מבנדרה^{קעז} לפי שבמקום שהוא לוקח שכר ברור מן הקהל אין פרוץ ואין צורה שאין אחר שאינו הגון רשאי לפשוט רגלו להתפלל ואם היה בנדרה הרשות נתונה לכל ובפרוץ הדבר יעלה מי שאינו הגון^{קעז} וגם הש"ן נוהר בתפלתו ותוקונו כשהוא שכיר:

כט אין לאדם להתפלל בלא רצון הקהל^{קעז} וכל מי שמתפלל שלא ברשות מחמת אלמות

קנח נהנית לם המענטים ל' אייזיק פורנא מנעו עשרה כמגת הנהיג מ' ראה ש"ך יוד' ס' רמת ס"ק כג.

קנט ת"א שם.

קס מחרים (בשירת דמים קרימנה ס' קצ רופוס פראג ס' קלו) הובא כנדרים פרק ההובל רמז קו, שו"ע

סכ"א.

קסא מדרים שם, למוש סכ"א.

קסב בדרים לב, לא.

קסג תשובת רשב"א ח"א ס' תג, שו"ע ולבש סכ"ב ומ"א ס"ק כה.

קסד ע"י תנא ק"א ד"ה הובא, שפנעס זה יבחרו אנשים ע"פ הגורל או ברצונו רוב דמנין.

קסה אגודה ברכות פרק כיצד מברכין הובא בתשובת בנימין זאב ס' קסג, רמ"א סכ"ב ומ"א ס"ק ב, וראה גם לעיל ס"ד ובכ"ז.

קמח מחרים פדורא בתשובתו ס' מה, דרכי משה, רמ"א ס"ח ומ"א ס"ק א' ומ"א ס"ק כב, ע"י אלי' זוטא

ס"ק מ.

קמט לבוש ס"ב, ס"ז שם, ס"א ס"ק ב.

קנ ת"א שם.

קנא אור דרזע ח"א ס' קיד בשם ר' יהודה החסיד (ספר הסירים ס' תג - תו), רמ"א ס"ח, מ"א ס"ק כב.

קנב ראה ספר הנהגות - ה"ב ע' 31, שהבעל קורא עולה מעצמו לתוכחה.

קנג רש"י כ"ב של שלמות פרק קמא הרוזין, ת"א ס"ק ה, באר היטב ס"ק ג.

קנד אור דרזע ח"א ס' קיד, דרכי משה, מ"א ס"ק כב.

קנה מחרים שורש ל עק ר, שו"ע ס"ב.

קנו כמבואר ברמ"א יוד' ס' שער ס"ה.

קנז מחרים שם עק ג, לבוש ס"ב, מ"א ס"ק ב, וראה גם לקמן סכ"ב.

הלכות ברכות השחר נג קצא

וגיאות אין עונין אמן אחר ברכתיו שנאמר^{קס} ובוצע ברך נאין ה' ואין להתקומט בעבור שום מצוה כגון גלילת ספר תורה וכיוצא בו שהרי הצנועין מושבין ידיהם מלחם הפנים והגרגרין נאין חומפין^{קס} ואכילת לחם הפנים הוא מצות עשה של תורה^{קס}:

ל שבר ש"ץ יש אומרים שפורעים מקופת הקהל שגובין לפי ממון כל איש בערכו^{קס} ואף על פי שהש"ץ מוציא את הדל בעשיר מכל מקום אין יד העני משגת בעשיר וכן כל מה שהיא הקנת הצבור ונעשה ע"י ממון נותנים לפי ממון^{קס} ויש אומרים^{קס} שגובין חצי לפי ממון והצי לפי נפשות כי יש סברא לומר שהעני צריך להש"ץ כמו העשיר^{קס} ויש לפעמים שהעשירים מוסיפים בשכר להש"ץ שקולו ערב יותר ואין העניים תפצין בכך על כן עשו פשרה זאת וכן הוא מנהג קהלות במדינות הרבה^{קס} ובקצת מקומות דל ועשיר נותנים בשוה אך יש לו קצבה מכל נישואין וזה לפי ממון^{קס} ובמקום שאין מנהג יש לגבות לפי ממון^{קס} שברוב הפעמים העשירים מוסיפים בשכר לפי נעמית הקול ואין יד העניים משגת לתת עמהם:

לא צבור שצריכים לשכור רב וש"ץ ואין בידם כדי סיפוק שניהם^{קס} אם הוא רב מזהבק ובקי בהוראה הוא קודם לש"ץ שתלמוד תורה קודם לכל^{קס} ואם לאו ש"ץ קודם כדי להוציא הרכים ידי חובתן.

ואין מסלקין ש"ץ מאומנתו אלא א"כ נמצא בו פסול^{קס} בעדים אבל לא משום רגון בעלמא^{קס} כגון שיצא עליו שם שנתפס עם הנכרית או שמסר ממון ישראל ביד נכרי ומ"מ יש להושיב בית דין על ככה^{קס} ואם יבואו עליו עדים בזה וכיוצא בזה מעבירין אותו ואין חוזרין ומקבלין אותו עד שישבו בתשובה שלימה בלי ערמה^{קס} ואפילו נשבע שלא ילך עוד בדרכים אלו אין זה כלום שהרי כבר מושבע ועומד הוא מהר סיני^{קס}:

לב ש"ץ שהוא שוחט ובודק לא יתפלל בגדים הצואין ומסריחין^{קס} ומוב שיהלוק בגדיו כל היום בשעת הלך בין הבריות שלא יהיה בכלל משנאי אהבו מות^{קס} ואם אינו רוצה להחליק בגדיו בשעת התפלה ולהתפלל מעבירין אותו וש"ץ המגבל פיו או שמרנן תפלה בשורי הנכרים^{קס} שמנגנים בהם לעבודת אלילים^{קס} מזהין בידו שלא לעשות כן ואם אינו שומע מעבירים אותו:

-
- קס** תהלים ג.
  - קס** יומא לפ, א.
  - קס** ה' המצות להרעוב' מ"ע פס. השנת הראב"ד למנן המנות שבראש ספר הוד מ"ע כו. ועי' חקרי הלכות ח"פ נא, א.
  - קס** תשובת רשב"א ח"ג סי' שפא. ש"ת מהרי"ל סי' סו. ש"ע סכ"ג ומ"א ס"ק כו. ועי' לקמן סי' נה סכ"ה.
  - קע** ראה הל' ת"ת פ"א ס"ג ופ"ד הי"ג וע"י.
  - קע** תשובת מהר"ם בהגהות מיומנויות פ"א מהל' תפלה אות א והגהות מרדכי פ"ק דבבא בתרא. רמ"א סכ"ג ועי' לקמן סי' נה סכ"ג.
  - קע** לבוש סכ"ג. מ"ז ס"ק ד. וראה תשובת רב האי גאון רבננו ויהם ספר מתיישב תיב כ"ט ח"ג הנבא בב"י.
  - קע** מהר"ם פדואה בתשובה סי' מב. דרכי משה. רמ"א שם.
  - קע** דרכי משה. מ"א ס"ק כו.
  - קע** לבוש שם. מ"א שם.

קצב

הלכות ברכות השחר נגיד

לג' ש"ץ שהזקין ורוצה למנות בנו לסייעו לפרקים אע"פ שאין קול בנו ערב ¹³⁹ בקולו אם ממלא מקומו בשאר דברים ואין קולו משונה אין הצבור יכולים למחות בידו ¹⁴⁰ לפי שכל המתמנה לש"ץ מן הסתם על דעת כן נתמנה שאם לפעמים לא יוכל להתפלל שימנה אחר לסייעו וא"כ בנו קודם בסיוע לכל אדם ¹⁴¹ ואפילו אחר מותר בנו קודם לכל אדם כי כן הוא בכל המנינים שהבן שראוי לכך קודם אפילו לאחרים שגדולים ממנו ¹⁴² חוץ ממנינים של כתר תורה ¹⁴³ כגון חכם הממונה להרבין תורה או לרין שהתורה אינה ירושה ¹⁴⁴:

לד' כמה דברים אמורים במקום שאין שם מנהג ¹⁴⁵ אבל אם המנהג הוא שאין בנו קודם לאחר יעשו כמנהגם ואפילו אם נהגו למנות הש"ץ עצמו על זמן ידוע ובכלות הזמן מעבירין אותו וממנין אחר תחתיו יעשו כמנהגם ¹⁴⁶ ואין בזה משום ביוון לו כיון שנהגו כך וה"ה לשאר מנינים הצריכים לצבור כגון קופה של צדקה וכיוצא בה משאר צרכי ציבור בין שנוטלין עליהם שכר בין שאין נוטלין אם נהגו למנות אנשים לזמן ובהגיע הזמן יצאו אלו ונכנסו אחרים תחתיהם אפילו לא קבעו להם זמן כפירוש כשמינו אותם שהבן כפירושן מאחר שנהגו כך:

לה' אין נכון להעביר ש"ץ (תוך זמנו) בשביל אחר שקולו ערב יותר ¹⁴⁷ ואם הרוכ הפצים באחד ישמשו שניהם כאחד:

לו' יש מי שאומר ¹⁴⁸ שראוי לש"ץ שהתפלל מתוך הסידור המיוחד לצבור שבודאי נכתב לשם שמים ולא לשם התפארות אבל בהנדפסין אין חילוק בין של צבור לאחר ¹⁴⁹:

נד' דינים השייכים לישתבח וכו' ד' סעיפים:

א' ישתבח אינה פותחת בברוך ¹⁵⁰ לפי שהיא סמוכה לברוך שאמר ¹⁵¹ ששתיהן נתקנו על פסוקי דזמרה זו לפנינה וזו לאחריהם ומסוקים שביניהם אינם חשובין הפסק ולכן נהגין במקומות הרבה לענות אמן ¹⁵² אחר ברכת ישתבח אפילו אחר ברכת עצמו שלא אמרו שכל העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה מגונה ¹⁵³ אלא כשלא בירך רק ברכה אחת או אפילו בירך ב' ברכות אלא שאין אחיזה לזו כוונת ¹⁵⁴ שרשאי הוא להפסיק ולדבר בינתיים כגון ברכת השחר אבל כשעונה אחר סיום ב' ברכות או יותר הסמוכות זו לזו שיש אחיזה

קצו ט"ז שם.

קפו וכלעיל ס"ד שצריך שה"י קולו ערב.

קפח שלית השב"א ה"א ס' ש. רמ"א שם ונ"א ס'ק לב.

קפט עניי השב"א שם מ"א ס'ק לב.

קצ ספרי שומעים פסקא קטב. מ"א שם. וראה שלית צנח

צדק האו"ח ס' כא.

קצא השו"ע י"ד ס' פה. עשרה תאמרות מאמר חזקון

ד"ן ח"ב פ"ט. ת"א ס'ק לב.

קצב ע"י הל' ת"ת פ"ד ה"א: שהיא ירושה לכל ישראל.

קצג זהו כוונת הרשב"א שכתב ואם מנהג כו'. ע"י שלית

צ"צ או"ח ס' כא. חו"ה ס' שמג. שרי המד אספת

דינים טע' חזקת בנות. ס' ח סק"ה. אבני גור י"ד ס'

שוב סק"ה. סקנ"ט. עני כן פחטא או"ח ס' ג.

קצד שלית השב"א ה"ה ס' רפג. שליע ולבוש כפ"ו.

קצה שלית דב"ח ס' קפ. שלית לחם רב ס' ב. כנסת

הגדולה. ת"א ס'ק לב. וראה לעיל ס"ד.

קצו חזו"ה הלכות תפלת שחרית דיום כפור בשם רוקח.

רמ"א כפ"ו ופ"ו ס'ק לו.

סימן נד

א תוס' ברכות נו, א. טור וש"ע ס"א.

ב ראה גם לעיל ס' ג ס"ו וש"ע

ג כלעיל ס' טא ס"א וס"ד. ס' ג ס"ב.

ד רב"ח מובא בב"י ס' נא. וראה אור ידוע ה"א ס' קצ.

ה תוס' ברכות נו, ב ד"ה הא ורא"ש ברכות פ"ו סימן י

בשם הלכות גדולות ורבינו תנאל. מור וש"ע ס' נא

ס"ג.

ו ברכות נו, ב. וע"י לעיל ס' נא ס"ג. לקנן ס' ס' ס"ט.

ז ס' קפח ס"א. ס' רמז ס"א.

ח רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ה וד"ה. רא"ש מובא בגור

ס' רמז שנהג כהרמב"ם. וראה ירושלמי ברכות פ"ה ה"ד

מובא בב"י ב' ברכות פ"ו.

ח רמב"ם שם ברע"ת הרא"ש ורמור ס' נא ס' ק"א וס' רמז.